ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร

นางสาวจิระพร อภิชาตบุตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-638-674-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I18536213

RELATIONSHIPS BETWEEN PERSONAL FACTORS, FAMILY SUPPORT, AND COMMUNITY HEALTH SERVICES WITH QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY IN SLUM AREA, BANGKOK METROPOLIS

Miss Jiraporn Abijatabutra

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Nursing Science in Nursing Administration
Nursing Administration Program
Graduate School
Chulalongkorn University
Academic Year 1997

ISBN 974-638-674-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร

โดย นางสาวจิระพร อภิชาตบุตร

สาขาวิชา การบริหารการพยาบาล

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ยูนิพันธุ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ศุภวัฒน์ ชุติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประนอม โอทกานนท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ยูนิพันธุ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ศรีสุโข)

จิระพร อภิชาตบุตร: ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร (RELATIONSHIPS BETWEEN PERSONAL FACTORS, FAMILY SUPPORT, AND COMMUNITY HEALTH SERVICES WITH QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY IN SLUM AREA, BANGKOK METROPOLIS) อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ. ดร.จินตนา ยูนิพันธุ์, 125 หน้า. ISBN 974-638-674-3.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในชุมชนแออัด 10 เขตของกรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ปัจจัยส่วนบุคคล การอุปถัมภ์จากครอบครัว การบริการสุขภาพในชุมชน และ แบบวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เครื่องมือทุกชุดได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และค่าความเที่ยง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรเป็นขั้นๆ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง

2. เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ สุขภาพอนามัย กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมในชุมชน การอุปถัมภ์จากครอบครัว และการรับรู้การบริการสุขภาพในชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. อายุ และลักษณะครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร

4. การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านบทบาทหน้าที่ กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านสรีรวิทยา และสุขภาพอนามัย สามารถร่วมกันทำนายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีประสิทธิภาพการพยากรณ์ร้อยละ 29.10 (R^2 = .2910) ได้สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานดังนี้

$$Z' = .25^{*}Z_{role} + .21^{*}Z_{resi} + .17^{*}Z_{physic} + .12^{*}Z_{health}$$

ภาควิชา คณะพยาบาลศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การบริหารการพยาบาล ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา 2540 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม —

3970294336 : MAJOR NURSING ADMINISTRATION
KEY WORD: PERSONAL FACTORS / FAMILY SUPPORT / COMMUNITY HEALTH SERVICES / QUALITY OF LIFE
JIRAPORN ABIJATABUTRA: RELATIONSHIPS BETWEEN PERSONAL FACTORS, FAMILY SUPPORT, AND COMMUNITY HEALTH SERVICES WITH QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY IN SLUM AREA, BANGKOK METROPOLIS. THESIS ADVISOR: ASSO. PROF. JINTANA YUNIBHAND, Ph.D. 125 pp. ISBN 974-638-674-3.

The purposes of this research were to study the relationships between personal factors, family support, and community health services with quality of life of the elderly in slum area, Bangkok metropolis. Research subjects, selected by multi-stage sampling technique, were 300 aging individuals who are 60 year old and above from 10 slum area of Bangkok metropolis. Research instruments were the structured interviews which were developed by the researcher to gather data related to personal factors, family support and community health services and a quality of life of the elderly questionnaires. All instruments were tested for content validity and reliability. Statistical methods used to analyze data were mean, standard deviation, t-test, Pearson's product moment coefficient of correlation, and stepwise multiple regression analysis.

Major findings were as follows:

1. Quality of life of the elderly in slum area of Bangkok metropolis was in the medium level.

2. Sex, marital status, educational level, working for living income, health status, living property, community participation, family support, and perceived community health services were positively and significantly related to quality of life of the elderly in slum area of Bangkok metropolis, at the .05 level.

3. There was no significant relationship between age and type of family, and quality of life of the elderly in slum area of Bangkok metropolis.

4. Role function mode of family support, living property, physiological mode of family support, and health status could significantly predict the quality of life of the elderly, at .05 level. These predictors accounted for 29.10% (R^2 = .2910) of the variance. The predicted equation in standard score form can be stated as follow:

$$Z' = .25^{*}Z_{role} + .21^{*}Z_{prop} + .17^{*}Z_{physic} + .12^{*}Z_{health}$$

ภาควิชา คณะพยาบาลศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การบริหารการพยาบาล ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา 2540 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม —

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ยูนิพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ และให้กำลังใจตลอดมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ. โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประนอม โอทกานนท์ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ศรีสุโข กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ท่าน ที่กรุณาสละเวลาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยเฉพาะอาจารย์ สุวิณี วิวัฒน์วานิช ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจตลอดระยะเวลาการศึกษา และขอบพระคุณผู้อำนวยการสำนักพัฒนาชุมชนตลอดจนอาสาสมัครชุมชนและผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร ทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือและความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา และขอบคุณสำหรับทุนวิจัยบางส่วนจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนๆ ร่วมชั้นเรียนในคณะพยาบาลศาสตร์ สมาชิกในครอบครัว และทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

จิระพร อภิชาตบุตร

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ
สารบัญ ..... ช
สารบัญตาราง ..... ฌ
สารบัญภาพ ..... ฐ
บทที่
1 บทนำ 1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์การวิจัย 5
สมมติฐานการวิจัย 5
ขอบเขตการวิจัย 7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย 7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย 10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 11
แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนแออัด 12
ชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร 12
การกำหนดลักษณะความเป็นผู้สูงอายุ 15
การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนแออัด 17
แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 21
ความหมายและองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 22
การประเมินคุณภาพชีวิต 27
คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด 31
การพัฒนาคุณภาพชีวิต 33
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด 34
ปัจจัยส่วนบุคคลกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 34
การอุปถัมภ์จากครอบครัวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 40
การบริการสุขภาพในชุมชนกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 47
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 50

หน้า

บทที่

3 วิธีดำเนินการวิจัย 56
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 56
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 58
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ 65
การเก็บรวบรวมข้อมูล 66
การวิเคราะห์ข้อมูล 67
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 71
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 87
สรุปผลการวิจัย 88
อภิปรายผลการวิจัย 91
ข้อเสนอแนะ 100
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 100
รายการอ้างอิง 101
ภาคผนวก 100
ภาคผนวก ก. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ 111
ภาคผนวก ข. ค่าความสัมพันธ์รายข้อของเครื่องมือ 112
ภาคผนวก ค. ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 114
ภาคผนวก ง. สถิติที่ใช้ในการวิจัย 121
ประวัติผู้วิจัย 125

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1 จำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามชุมชน..... 57
2 ค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์การได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัว การบริการสุขภาพในชุมชน และแบบวัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ..... 66
3 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และลักษณะครอบครัว..... 72
4 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ สุขภาพอนามัย กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย และการมีส่วนร่วมในชุมชน..... 73
5 จำนวน และร้อยละ ของผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับคุณภาพชีวิต..... 74
6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร จำแนกเป็นรายข้อ..... 75
7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอุปถัมภ์จากครอบครัว จำแนกเป็นรายด้าน..... 76
8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอุปถัมภ์จากครอบครัว ด้านสรีรวิทยา จำแนกเป็นรายข้อ..... 77
9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอุปถัมภ์จากครอบครัว ด้านอัตมโนมติ จำแนกเป็นรายข้อ..... 78
10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอุปถัมภ์จากครอบครัว ด้านบทบาทหน้าที่ จำแนกเป็นรายข้อ..... 79
11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอุปถัมภ์จากครอบครัว ด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน จำแนกเป็นรายข้อ..... 80
12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริการสุขภาพในชุมชน จำแนกเป็นรายข้อ..... 81
13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และลักษณะครอบครัว..... 82
14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ สุขภาพ อนามัย กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมในชุมชน ลักษณะครอบครัว กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร..... 83

หน้า

ตารางที่

15 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง การอุปถัมภ์จากครอบครัว 4 ด้าน คือ ด้านสรีรวิทยา ด้านอัตมโนมติ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน และการบริการสุขภาพในชุมชน กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร..... 84

16 แสดงค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) และสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) ทดสอบความมีนัยสำคัญของ b แต่ละตัวที่ใช้พยากรณ์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร..... 85

17 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) ผลการทดสอบความมีนัยสำคัญของ b แต่ละตัวที่ใช้พยากรณ์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร..... 86

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่

1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย 69